

Verlag Werelderfgoed Capacity Building - Periodic Reporting

UNESCO Werelderfgoed Benelux
8 en 9 november 2022
FelixArchief te Antwerpen

Programma

DAG 1 – dinsdag 8 NOVEMBER: PERIODIEKE RAPPORTAGE 3 (PR3)	
10:00	Onthaal van personen die zich gaan bezighouden met het invullen van de vragenlijsten van de PR3 - Felixarchief
10:30-10:40	Opening door de dagvoorzitter: Shaaf Milani-Nia hoofd van dienst urbanisme bij de stad Luxemburg
10:40-12:00	Presentatie door Valentino Etowar en Réka Virágos van het UNESCO Werelderfgoed Centrum in Parijs
12:00-13:00	Lunch
13:00-15:00	Vervolg training en oefenen met invullen vragenlijsten
15:00-15:30	Ontvangst overige deelnemers en pauze
15:30-16:00	Verplaatsing naar UNESCO Werelderfgoed Plantin-Moretus - Vrijdagmarkt
16:00- 18:00	Bezoek UNESCO Werelderfgoed Plantin-Moretus
18:00-19:30	Bezoek stadhuis Antwerpen en aperitief - Grote Markt
19:30	Diner
DAG 2 – woensdag 9 NOVEMBER: NETWERKEN EN KENNISDELEN	
9:00-9:15	Inloop - Felixarchief
9:15-9:25	Opening dagvoorzitter: Cees van Rooijen
9:25-10:30	Thematische rondetafelgesprekken: <ul style="list-style-type: none"> - ruimtelijke ontwikkeling; inleiding door Lodewijk van Roij - betrekken jongeren; inleiding door Sarika van Slooten - klimaatverandering; inleiding door Thomas Deruyver - diversiteit, inclusie en toegankelijkheid door Robert Phillipart Elke thema trapt af met een pitch/casus door een (ervarings)deskundige.
10:30-11:00	Pauze
11:00-12:00	Gesprek gelijksoortige Werelderfgoederen Het gesprek begint met de volgende vragen: <ul style="list-style-type: none"> - Wat is onze OUV? - Waar zijn we goed in/ waar moeten we nog aan werken; - Wat zijn op dit moment onze belangrijkste uitdagingen ('factors affecting the property'). Welk voornemen nemen jullie mee naar huis na deze sessie?
12:00-12:15	Terugkoppeling en besluit
12:15-13:00	Lunch (met 'take away' optie voor wie weg moet)

Dag 1, Dinsdag 8 November

De bijeenkomst begon met een gastvrij onthaal in het Felixarchief. Na inschrijving en informele kennismaking van de deelnemers, werd de dag geopend.

Hoofdonderdeel van de dag waren de verhelderende presentaties van het UNESCO Werelderfgoed bureau. Deze worden, vanwege de omvang, met het verslag meegestuurd.

In de middag konden al de eerste oefeningen en invul acties met de PRP-3 plaatsvinden. Dit gebeurde door de site-managers zelf.

Later in de middag volgde het zeer interessante bezoek aan Plantin-Moretus en vervolgens een gastvrij onthaal op het Stadhuis van Antwerpen, met eerst een mooie rondleiding en vervolgens een receptie. Aansluitend hebben we gezamenlijk in het Stadhuis gegeten.

Dag 2, Woensdag 9 November

Deze dag stond in het teken van uitwisselen en kennismaken. Dit, omdat uitwisseling tussen de verschillende sites vruchtbaar kan zijn voor kennisdeling; problemen en vragen bespreken en dergelijke. Daartoe zijn er twee rondes met ronde tafel gesprekken gehouden. De eerste 4 tafels waren georganiseerd per thema en bij de tweede ronde zijn gelijksoortige sites bij elkaar geplaatst voor een open uitwisseling. De gesprekken varieerden dus zeer.

Vanwege het kennismaken en contacten leggen is als annex de deelnemerslijst met contact informatie weergegeven. Sitemanagers en anderen kunnen zo, wanneer ze dit nodig achten, anderen benaderen met vragen en/of informatie.

De dag eindigde met een lunch, zodat ieder weer bijtijds huiswaarts kon.

Verlagen Thematische rondetafelgesprekken

VERSLAG TAFEL RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Na een introductie van de thematiek door Lodewijk van Roij van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, kwam het gesprek op gang. In het gesprek kwamen enkele punten regelmatig terug, die van belang worden geacht en/of altijd discussie vragen.

- Voor het omgaan met ruimtelijke ontwikkelingen is het van belang eerst de kwaliteiten/kenmerken van het wereld erfgoed – en eventueel andere – te identificeren;
- De betrokken overheden, maar ook andere stakeholders moeten geïnformeerd worden over – het belang van – die kwaliteiten;
- Het gaat vaak om een afweging van de belangen van een ruimtelijke ontwikkeling ten opzichte van het erfgoed. Waar zit ruimte voor ontwikkeling en kan een ontwikkeling ook tot verbeteringen leiden;
- UNESCO moet geïnformeerd worden over plannen; maar het moment waarop en eventueel de vorm is ook een punt van afweging. Ook om advies vragen bij UNESCO/ICOMOS kan een afweging zijn.

Daarnaast zijn er opmerkingen geplaatst, die mogelijk tot voorbeeld kunnen dienen:

- Brussel; bij werken aan de ring is een landschapsbenadering gekozen, waardoor e.e.a. beter ingepast kon worden;
- Brugge: vragen HIA bij grote projecten;
- Spa: Is een koepelplan een oplossing voor eenheid tussen individuele projecten;
- Van Nelle; HIA gebruiken om ontwikkelruimte te zoeken.

VERSLAG TAFEL BETREKKEN JONGEREN

Het gesprek aan deze tafel begon met een ronde met het delen van de ervaringen over het betrekken van jongeren van de verschillende werelderfgoedsites. De onderwerpen die hierbij aan bod kwamen waren onder andere welk medium je kunt gebruiken en hoe je aansluit bij de belevingswereld van jongeren. Sarike van Slooten van de Hogeschool Stenden begeleidde dit gesprek en ging in op de vragen en ervaringen van de sites. Daarna gaf zij een opsomming van de ingrediënten die kunnen bijdragen aan het succesvol betrekken van jongeren bij je werelderfgoed.

Deze ingrediënten zijn:

- Het moet interactief zijn;
- ‘Quizes, riddles en puzzles’;
- Edutainment (leerzaam vermaak);
- “Het moet gevoeld worden”;
- Augmented reality;
- Gastronomie, nature and exploring;
- Combi technologie gelinkt aan problematiek studenten;
- Wood workshop;
- Events;
- Escape room;
- Discussie Statements;
- Een app!!

Tot slot de aanbeveling om een kwalitatief bezoekersonderzoek te organiseren en uit te laten voeren door een Hogeschool of Universiteit. Je krijgt zo een win- win situatie: studenten raken via het uitvoeren van het onderzoek betrokken bij het werelderfgoed en werelderfgoedsites komen zo aan waardevolle informatie. Hogescholen en Universiteiten zijn daarnaast ook blij, want zij zijn vaak op zoek naar dit soort opdrachten als onderdeel van het onderwijsprogramma.

VERSLAG TAFEL DIVERSITEIT, INCLUSIE EN TOEGANKELIJKHEID

Introductie Robert Philippart, over [Luxemburg-Stad](#)

- Hoge vastgoeddruk >> nieuwe strategie betaalbaar wonen
- Inzetten op 'toegankelijkheid voor iedereen' cf. VN-strategie gehandicapten >> Luxemburgse wet van 7/1/22 over toegankelijkheid voor iedereen voor publieke plekken (voorziet ook in de mogelijkheid om een afwijking te vragen)
- Label '[Eurewelcome](#)' dat aansluit bij 'Design for all'
- Stad Luxemburg heeft [Service Intégration et Besoins Spécifiques](#), die ook instaad voor burgerconsultaties voorafgaand/tijdens/na het uitvoeren van werken >> 'placemaking'
- Sensibiliseren over werelderfgoed via [Uneso Visitor Center](#) >> ook scholen betrekken, bijv. peilen naar hoe zij/leerlingen werelderfgoed ervaren
- Toerisme is belangrijke sector (vb. 2,1 miljoen overnachtingen) >> verblijfsbelasting die al sinds jaren 1930 bestaat wordt integraal geïnvesteerd in toerisme
- Luxemburg-Stad volgt strategie om toeristen te spreiden in tijd & ruimte >> vb. Unesco thema-wandelingen voor allen (vb. met eenvoudig taalgebruik)
- Luxemburg-Stad heeft ook [Access City Award 2022](#) binnengehaald > vb. herinrichting straten i.f.v. inclusiviteit
- Ervaring [stadhuis Antwerpen](#)
 - [Vzw Atlas](#) houdt zich bezig met inburgering, integratie en inclusie op vraag van de stad Antwerpen
 - Gidsen die rondleidingen verzorgen in stadhuis hebben opleiding gevolgd bij Atlas
 - Anderstalige nieuwkomers die een opleiding gevolgd hebben bij Atlas krijgen hun eindcertificaat in het stadhuis
 - Uitdaging: hoe spontaan anderstaligen & nieuwkomers bereiken
- Ervaring [Museum Plantin-Moretus](#):
 - De aanpak voor een gebouw is anders dan die voor een stad
 - Diversiteitsplan opgesteld plan via participatieve aanpak
 - Hoe met doelgroepen werken? Hoe initiatieven zo maken dat je specifieke doelgroepen spontaan aantrekt? >> mogelijk antwoord: inzetten op de verschillende identiteiten van je plek
- Aalst: mond-aan-mond-reclame gebruiken
- [Stichting Werelderfgoed Nederland](#) zet in op het collectieve verhaal van alle Nederlandse werelderfgoederen >> boodschap die iedereen raakt, waarin iedereen zich kan herkennen >> zoeken naar diepgang
- Participatie >> erfgoedgemeenschappen/Faro

- Ervaring [Willemstad \(Curaçao\)](#):
 - o Historische stad in transitie: vroeger winkelstad etc., maar laatste jaren toenemende leegstand. Stad zet nu in op 'experience' >> gebouwen die nu hun verhaal vertellen (vb. Joodse synagoge)
- Ervaring [Koloniën van Weldadigheid](#):
 - o Belgisch-Nederlands serieel dossier, 4 componenten in 3 clusters
 - o Meerstemmigheid is een kracht van het onderwerp: verhaallijnen rond bijv. macht, onderdrukking, ... boeien mensen vandaag. Maar botst met de werelderfgoedkenning die focust op het materiële (het landschap) >> veel potentieel dat niet wordt aangeboord omdat het (iets) dieper graven vergt, en als (te) moeilijk wordt ervaren
- Gelijkaardige ervaring in Willemstad. Daar is de werelderfgoednominatie opgehangen aan architectuur en stedenbouw, terwijl immateriële aspecten ook waardevol zijn >> 'lieux de mémoire'-idee botst met Unesco-hokjes
- Ervaring [Blegny-Mine](#), één van de vier grote mijnsites van Wallonië:
 - o Aan steenkoolmijn is een immigratieverhaal verbonden >> veel inzetten op gemeenschappen
 - o Industrieel complex, toegankelijke steenkoolmijn >> grote uitdaging op het vlak van toegankelijkheid. Bereikbaarheid is een uitdaging, sommige delen niet bereikbaar voor bijv. mindervaliden
- Ervaring [Belfort van Doornik](#):
 - o Belfortoren niet-meer ontsloten sinds enkele jaren, bereikbaarheid was sowieso een uitdaging met meer dan 200 treden (geen lift) >> uitdaging: hoe kan je een dergelijke site open stellen??? In [Thuin](#) geprobeerd met camera's, maar die zijn nu kapot...
 - o Ontsluiting van dit soort erfgoed zou nochtans kansen bieden, vb. beiaard laten aanraken door blinden
 - o Uniforme oplossingen bestaan niet – case-by-case aanpakken
 - o Mogelijke oplossingen zijn vaak duur – vb. [groot bezoekerscentrum Waterloo](#), waar ervaringen worden nagebootst (VR, ...)
 - o Bezoekers indrukken laten opdoen aan de hand van filmpjes die je op voorhand maakt
- Brussel heeft ook [webcam op de Grote Markt](#), maar onderhoud is inderdaad essentieel
- Ervaring [Luxemburg-Stad](#):
 - o Op de site traject gezocht dat voor iedereen toegankelijk is, zodat iedereen minstens kan 'proeven' van het werelderfgoed
 - o Via een app krijg je toegang tot clipjes, info voor doofstommen, etc.
 - o ['Time travel'-bus](#), die je ook meeneemt in VR-experience
 - o Kazematten zijn ook in 3D-gefilmd
- Je kan alle kamers van het [gerestaureerde stadhuis van Antwerpen online bezoeken](#) >> ook bijvoorbeeld bureau van de burgemeester, dat tijdens rondleidingen off-limits is.

- De fysieke toegankelijkheid van een gebouw zoals Plantin-Moretus, met talrijke niveauverschillen en trapjes, is in de praktijk niet oplosbaar. Bepaalde delen zijn onvermijdelijk niet toegankelijk voor minder-validen. Plantin-Moretus denkt wel na over oplossingen voor mensen die in groepsverband komen, en waarvan een deel beneden moet blijven >> vb. door tablet mee te geven met een camera hen vanop afstand toch meenemen in het bezoek. Ook bij tentoonstellingen al nadenken over mogelijkheden om van op afstand te bezoeken >> past binnen inspanningen die Plantin-Moretus steeds meer doet om verbinding te creëren en contact te houden
- Gehandicapten-fora e.d. betrekken bij het werelderfgoed? Gebeurt vaak al, vb. [Inter](#) in Vlaanderen. Maar zij redeneren vaak enkel vanuit hun eigen doelgroep.
- Bedenkingen in de marge:
 - o Binnen de Benelux hebben we op een relatief kleine oppervlakte een grote dichtheid aan Werelderfgoederen – dat zouden we meer moeten uitspelen!
 - o Aanwezige site-managers geven aan dat deze bijeenkomst goesting geeft om met het werelderfgoed aan de slag te gaan >> opdracht voor focal points om het contact en de samenwerking mee warm te houden

VERSLAG TAFEL KLIMAATVERANDERING

De rondetafel begon met een inleidende tekst over het naar elkaar toegroeien van internationale denkoefeningen op het niveau van de Europese Unie en de UNESCO (zie bijlage).

Dit leidde tot een uitwisseling over het thema landschapsbescherming en het risico op verlies van OUV door klimaatverandering.

- De kwestie van het verlies van OUV wordt besproken door de UNESCO en moet worden behandeld in een tekst die zal worden gepresenteerd tijdens de 24e zitting van de Algemene Vergadering in 2023.
- Wat de risico's voor het natuurlijke erfgoed (landschap, gebieden,...) betreft, wordt verwezen naar het door de Europese Unie uitgevoerde Heracles-project. Het is een platform (www.heracles-project.eu) dat gericht is op het bevorderen van oplossingen voor de veerkracht van erfgoed tegen klimaatverandering, met casestudies zoals archeologische vindplaatsen.

De rondetafel ging verder met een discussie over zonnepanelen, en de intense druk die in alle regio's werd waargenomen rond de installatie van panelen op erfgoed, maar ook op werelderfgoed.

Wat de positie van de UNESCO op dit punt betreft, is er geen specifieke tekst. Toch kan al gezegd worden dat het belangrijk is om na te gaan of projecten in die zin de integriteit van het onroerend goed in gevaar brengen en of er een impact is op OUV. We moeten geval per geval evalueren.

Eén deelnemer suggereerde dat win/win-oplossingen mogelijk zijn, bijv. samen zonnepanelen plaatsen op daken van gebouwen buiten de beschermde zone of met een lage erfgoedwaarde.

Om een bredere benadering van het thema te hebben, legde een deelnemer uit dat het noodzakelijk is om een meer alomvattende benadering van het milieuprobleem te hebben. In Nederland is er bijvoorbeeld met de agrarische gemeenschap gewerkt om ondiepe grondbewerkingstechnieken te gebruiken. We moeten ook beseffen dat de inspanningen om de gevolgen van klimaatverandering voor het werelderfgoed te beperken aanzienlijke kosten met zich meebrengen, waardoor ook stilaan de vraag groeit naar 'wat de maximaal aanvaardbare investering is om een werelderfgoed te beschermen'.

Tot slot wordt voorgesteld om het probleem om te keren door niet de kwestie erfgoed in de context van klimaatverandering ter discussie te stellen, maar veeleer wat erfgoed kan doen voor klimaatverandering voor een duurzame toekomst.

Verlagen gelijksoortige Werelderfgoederen

VERSLAG: INDIVIDUELE WERELDERFGOEDEREN

Aanwezig:

- Doornik
- Plantin-Moretus
- Stadhuis van Antwerpen (belfort)
- Toren van de Onze-Lieve-Vrouwkathedraal van Antwerpen (belfort)
- Van Nelle
- [Museum Plantin-Moretus](#):
 - Er is een shift merkbaar voor wat betreft de Unesco erkenning/ het 'label' – dat is de afgelopen jaren vaker een motivatie geworden om Plantin-Moretus te bezoeken. Met name voor de Aziatische markt belangrijk, maar ook jongeren zijn er gevoelig voor. Dus: we moeten meer uitpakken met die werelderfgoederkenning!
 - We moeten het gebouw ook meer benaderen als het beschermde monument dat het is, bijv. kleine problemen beter/snel opvolgen, zodat ze niet groter worden >> er is een gedetailleerde 3D-scan van het gebouw. Dat is nuttig om bijv. schade die optreedt goed te kunnen herstellen. Maar: er bestaat een calamiteitenplan op het niveau van het museum/ de museale collectie. Maar niet voor het gebouw als monument.
 - Duurzaamheid & klimaatverandering zijn een hot topic. Binnenklimaat is belangrijk voor de collectie van het museum. Klimaatverandering heeft ook impact op onverwachte vlakken, bijvoorbeeld langer last van motten
- [Van Nelle Fabriek Rotterdam](#):
 - Volledig andere context dan Antwerpse werelderfgoederen – niet in historisch centrum waar passage groot is. Om Van Nelle te bezoeken moet je meer moeite doen. Vraag is dus hoe je Van Nelle meer tastbaar kan maken in de stad & nabij kan brengen voor bezoekers >> Rotterdam is bekend voor dat 'Nieuwe Bouwen' (niet enkel Van Nelle maar ook De Kuip, Kiefhoek, huizen bij Boijmans Van Beuningen, ...). Gemeente Rotterdam wil verbinding leggen tussen Museumkwartier en Van Nelle Fabriek. Zo modernisme ook breder voor het voetlicht brengen.
 - Belangrijk: Van Nelle is in eerste plaats een werkplek (erg succesvol – bezetting kantoorruimte 97%). Dat maakt dat het aantal bezoekers dat het gebouw kan ontvangen niet onbeperkt is. Doelstelling vandaag: 50.000 bezoekers/jaar
 - Inzetten op duurzaamheid >> warmte recupereren van bijgebouw op de site waar veel warmte wordt geproduceerd.

- [Stadhuis Antwerpen](#)
 - Ook in de eerste plaats een werkplek. Maar het stadhuis wil ook een open huis zijn >> combineren van beide lukt via geleide bezoeken
 - Via avondtour, wanneer de gebruikers van overdag het gebouw verlaten hebben, meer van het gebouw tonen. Is systeem dat op meer plaatsen gebruikt wordt.

VERSLAG: SERIËLE WERELDERFGOEDEREN

Aanwezigen: ‘Sites Miniers’, Belforts Aalst, Antwerpen en Doornik, en de Hollandse Waterlinies

Het gesprek van deze ronde tafel ging over de vragen: Wat gaat goed en wat kan beter?

Site Miniers

De ‘Sites Miniers’ werken goed samen en daar zijn ze trots op. Deze samenwerking bewijst zijn ook waarde bijvoorbeeld bij het stimuleren van toerisme. Elke site heeft een eigen specifieke eigenschap en geschiedenis. Het uitdragen van het gezamenlijke verhaal van deze sites is zeer krachtig en helpt bij het trekken van bezoekers;

Wat beter kan is de bureaucratie die men ondervindt. Meer specifiek is dit de bevoegdheidsverdeling tussen het gewest en de provincie. Zo gaat de provincie over het groenbeheer maar men krijgt geen toegang tot de site, omdat deze wordt beheerd door het gewest. Zo woekert het groen terwijl de discussie voortduurt. En de sites verwachten dat deze discussie nog lang niet geslecht is.

Belfort Aalst, Antwerpen en Doornik

Er vindt geen samenwerking met de andere Belforts in België en Frankrijk plaats. Dit is wel een groot gemis. Het gemis betreft zowel de omgang met praktische zaken hoe je met bepaalde dingen omgaat (bijvoorbeeld eisen brandveiligheid) als afstemming op een wat strategischer niveau (hoe gaan we om met het verschaffen van toegang voor bezoekers tot de Belforts). De behoefte bestaat wel om met elkaar in contact te komen en/of periodiek overleg te hebben. Wie dat zou moeten organiseren is echter onduidelijk;

Hollandse Waterlinies

De samenwerking tussen de vier provincies, die gezamenlijk siteholder zijn, is in essentie goed geregeld. De provincies hebben een gemeenschappelijk orgaan (vorm van interbestuurlijke samenwerking) opgericht waar de coördinatie van de siteholdertaken is ondergebracht. Dit is nog nieuw er moet dus nog wel het één ander geregeld worden. Zo is het gemeenschappelijk orgaan nu bezig met het opzetten van een nieuwe huisstijl en website voor de Hollandse Waterlinies. Daarnaast hebben de provincies met het gemeenschappelijk orgaan afspraken gemaakt wie waar over gaat. Deze afspraken moeten zich nog bewijzen in de praktijk.

Een bron van zorg zijn alle ruimtelijke ontwikkelingen die de komende jaren op de Hollandse Waterlinies afkomen: woningbouw, energietransitie en mobiliteit zullen een grote claim op de ruimte leggen. De vraag is of en hoe al deze ontwikkelingen in te passen zijn zonder de OUV van het werelderfgoed aan te tasten.

VERSLAG: WERELDERFGOEDSTEDEN

De werelderfgoedsteden Amsterdam, Brugge, Luxemburg, Spa en Willemstad hebben tijdens het ronde tafel gesprek geconstateerd dat elke stad uniek is en ook met verschillende problematiek kampt. Tegelijkertijd zijn er ook veel overeenkomsten. Thema's waren onder andere de leefbaarheid van de stad: het voorkomen dat bewoners wegtrekken, het tegengaan van een monocultuur in het winkelaanbod en de spreiding van (duurzaam) toerisme. De druk op de ruimte door verschillende gebruikersbelangen en het komen tot compromissen en balans. Uit het ronde tafelgesprek kwam naar voren dat het gezien de overeenkomsten in problematiek nuttig en inspirerend zou zijn om specifieke thematische sessies te organiseren waar werelderfgoed sites deze thema's samen kunnen bespreken en verdiepen.

VERSLAG: ARCHEOLOGISCHE SITES

Vertegenwoordigers van drie archeologische vindplaatsen namen deel aan de rondetafel.

Twee zijn Nederlandse sites (Schokland & de Neder-germaanse Limes), één is een Belgische site (Spiennes);

Twee zijn geïsoleerde locaties, één is een onderdeel van een transnationaal serieel actief;

Twee dateren uit de prehistorische periode, één uit de oudheid;

Twee zijn in landelijke gebieden, één in zowel landelijke als stedelijke gebieden;

Voor twee sites is de interesse vooral ondergronds, terwijl de 3e bovengronds is gebleven.

Aan de ene kant richt de uitwisseling zich op de moeilijkheid om te communiceren over de OUV, terwijl de attributen weinig of niet zichtbaar zijn. Behoud en risicopreventie zijn de dagelijkse activiteiten van managers. Iedereen is het erover eens dat er een evenwicht moet worden gevonden tussen valorisatie, behoud en ontwikkeling. De drie sites hebben een gemeenschappelijke focus op spaarmanagement en vanuit het perspectief van een „archeologisch reservaat”.

Site-managers wijzen op het gebrek aan steun vanuit UNESCO en wijzen op het verschil in perceptie tussen zogenaamde „rijke” lidstaten, en de reële situatie die door de sites wordt ervaren.

Het belangrijkste probleem is het dagelijks beheer, omdat er maar weinig budgetten kunnen worden gemobiliseerd. Soms worden er ‘one shots’ toegekend voor investeringen (bv.: uitzonderlijk budget voor grondaankopen voor één van de sites in Nederland). De situatie van de Belgische site is iets anders omdat Wallonië een team van archeologen heeft toegewezen om de site te bestuderen.

Het lijkt erop dat Europese financiering een antwoord zou kunnen bieden op bepaalde kwesties, en dat het waarschijnlijk interessant zou zijn om gezamenlijke projecten te overwegen.

De deelnemers kwamen overeen om de contacten na deze sessie voort te zetten en samenwerkingen tussen hen te overwegen.

Bijlage 2. Inleiding Ronde tafel erfgoed/klimaatverandering 1

Mevrouw, meneer,

Om mijn verhaal te beginnen wil ik mijn recente ervaring als lid van de EU-deskundigengroep over het „Versterken van de veerkracht van cultureel erfgoed in het licht van de klimaatverandering” en de verschillende bevindingen die daar zijn gedaan, delen.

Ik raad iedereen aan om het het verslag dat afgelopen september werd uitgebracht, ter hand te nemen. Het begint met de volgende woorden:

„Klimaatverandering bedreigt direct en indirect alle vormen van cultureel erfgoed, of het nu gaat om een werelderfgoed of een kleine bedevaartskapel naar het platteland, een oude staalfabriek of een historische tuin. De meest voor de hand liggende bedreigingen zijn gerelateerd aan extreme weersomstandigheden, d.w.z. zware regenval, lange perioden van hittegolf, droogte, hoge wind en stijgende zeespiegel, de frequentie van deze verschijnselen zal in de toekomst dramatisch toenemen, zoals voorzien door het IPCC. De gevolgen van deze catastrofale verschijnselen zijn gekoppeld aan de verslechtering van gebouwen als gevolg van veranderingen in temperatuur en vochtigheid, variaties in vries- en ontdooicycli, maar ook slechte aanpassingen (slechte interventies) die biologische afbraak veroorzaken in de vorm van bijvoorbeeld schimmel en algen, insecteninvasies die de fysieke structuur van gebouwen en museumcollecties kunnen aanvallen; galeries, bibliotheken, archieven, enz.”

Deze kleine introductie laat zien dat de gevolgen van klimaatverandering alle aspecten van cultureel erfgoed beïnvloeden via verschillende soorten risico's.

In het licht van deze veranderingen kunnen bepaalde acties worden overwogen, zoals:

- Cultureel erfgoed aanpassen, waarbij erover gewaakt moet worden dat het gebeurt via geschikte ingrepen;
- Het opstellen van een zorgvuldige (budgettaire) planning (met een precieze roadmap);
- Een alomvattende aanpak hanteren waarbij rekening wordt gehouden met de volledige levenscyclus van materialen en hun intrinsieke energie, grijze energie genoemd;
- Regelmatig onderhoud uit te voeren;
- Voortdurend toezicht houden op de toestand van het onroerend goed instellen;
- De installatie van alternatieve energiebronnen te bestuderen;

Al deze ingrepen moeten worden bedacht of bestudeerd zonder de erfgoedwaarde(n) van het goed te verliezen.

Hoewel het bij historische gebouwen noodzakelijk is om voorzichtig te handelen, zoals we hebben gezien, vormt het gebruik van historische gebouwen ook een inspiratiebron voor een duurzame manier van leven, een circulaire economie en een efficiënt gebruik van hulpbronnen. Het is beter voor het klimaat om gebouwen te onderhouden, te herstellen, te hergebruiken en te renoveren dan om ze te slopen en nieuwe te bouwen.

We kunnen/ moeten dus vaststellen dat cultureel erfgoed deel uitmaakt van de oplossing en niet het probleem!

Cultureel erfgoed, als centraal element van de samenleving, speelt immers een belangrijke rol in de strijd tegen de klimaatverandering: cultureel erfgoed is zowel het slachtoffer van klimaatverandering als een integraal onderdeel van de oplossing. Deze rol omvat de levering van traditionele kennis en ambachtelijke technieken, die het resultaat zijn van een rationeel gebruik van energie en hulpbronnen. Het is te zien dat deze kennis, afgeleid van oude technieken die culturele landschappen vormden, vaak vergeten of verloren is gegaan.

Ten tweede vormen erfgoedgebouwen een gemeenschappelijke basis voor de historische en culturele ontwikkeling van regio's. Historische gebouwen zijn essentieel voor het karakter van steden en dorpen en zijn van grote waarde voor gemeenschappen. Deze door iedereen gedeelde waarde moet enerzijds worden beschermd tegen schade als gevolg van de gevolgen van de klimaatverandering en anderzijds van onherstelbare verliezen als gevolg van inefficiënte en ontoereikende maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken of de energie-efficiëntie ervan te verbeteren.

Zoals aan het begin van deze inleiding is uitgelegd, zijn deze gebouwen kwetsbaar voor schadelijke wijzigingen die geen rekening houden met de hygrothermische eigenschappen van traditionele constructies, terwijl deze ingrepen in veel gevallen zijn gekalibreerd op basis van veronderstelde thermische transmissieniveaus, genormaliseerd in plaats van werkelijke waarden.

Slechte aanpassing is vaak het gevolg van onwetendheid van besluitvormers of projectontwikkelaars, die zich niet bewust zijn van het bestaan of de kwetsbaarheid van erfgoed. Daarom is het van essentieel belang dat ze in kaart worden gebracht en beschreven en dat hun situatie wordt geïntegreerd in de algemene identificatie van kwetsbaarheid voor klimaatverandering.

De voorgestelde maatregelen voor aanpassing aan en beperking van de klimaatverandering moeten in alle stadia van de ontwikkeling en uitvoering ervan aan een risicobeoordeling worden onderworpen. Het doel is ervoor te zorgen dat er ten volle rekening wordt gehouden met erfgoedoverwegingen.

Alvorens aanpassingsstrategieën en -maatregelen toe te passen, moeten drie voorwaarden worden overwogen.

- 1) Hoe ziet het toekomstige klimaat eruit op de locaties waar cultureel erfgoed zich bevindt? Deze omvatten bijvoorbeeld het voorspellen van het aantal hittegolfdagen, zware regenval, perioden van droogte en stormen, de waarschijnlijkheid van een stijging van de zeespiegel, overstromingen als gevolg van stormen, enz.
- 2) Wat is de huidige staat van cultureel erfgoed (staat van behoud)? Deze omvatten bijvoorbeeld de staat en kwetsbaarheid van een gebouw, tuin, historisch landschap of archeologische site alvorens een interventie te overwegen
- 3) Wat zijn de troeven van mijn erfgoed om klimaatverandering te kunnen bestrijden? De oriëntatie, de constructieve technieken, (vooral in vernaculaire architectuur), de beschikbare ruimtes, ...

Dit als overzicht van de onderwerpen die in dit verslag door Europese deskundigen aan de orde komen.

Meer specifiek met betrekking tot het werelderfgoed heeft Unesco, om site-managers te begeleiden en te helpen bij het nemen van beslissingen, een platform opgezet dat zich toelegt op oplossingen voor duurzame ontwikkeling en behoud van erfgoed.

Dit platform heet „World Heritage Canopy”

Het platform bevat case studies en praktische voorbeelden. Het heeft tot doel lokale maatregelen te sturen zodat deze in overeenstemming zijn met belangrijke mondiale verbintenissen, zoals het Werelderfgoedverdrag (1972), de Aanbeveling over het Historische Stedelijke Landschap (2011) en de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling.

Dit platform integreert ook de verdragen en beleidsmaatregelen met betrekking tot de integratie van duurzame ontwikkeling in het beheer van het werelderfgoed. Binnen de huidige teksten, zoals het beleid voor de integratie van duurzame ontwikkeling, haal ik graag de dualiteit aan tussen:

- Enerzijds bijdragen aan alle dimensies van duurzame ontwikkeling en het benutten van hun collectieve voordelen voor de samenleving;
- En, aan de andere kant, de OUV van de werelderfgoederen niet in gevaar brengen.

Een belangrijke uitdaging vandaag voor werelderfgoed, maar ook voor het hele culturele erfgoed, is het in staat zijn om zich aan te passen zonder erfgoedwaarden te verliezen.

Concreet wordt op UNESCO-niveau gewerkt aan de actualisering van de zogenaamde „Guideline on Climate Action for World Heritage” uit 2007. De Algemene Vergadering verwacht een definitieve versie van deze update tijdens haar 24e sessie in 2023.

Om tot dit einddocument te komen heeft het Werelderfgoedcentrum een groep van 26 experts samengesteld. Dat panel kwam bijeen tussen 30 maart 2022 en 1 april 2022. Zij stellen een 130 pagina’s tellende tekst voor waarin nog zo’n 30 opmerkingen en onopgeloste problemen staan. De tekst wordt daarom in november 2022 en begin 2023 verder besproken op het niveau van de lidstaten.

De tekst verwijst in het algemeen naar aanpassingen op het vlak van klimaatverandering en hun impact op het behoud van OUV, maar ook naar de bestrijding van armoede.

Deze tekst, die momenteel wordt gevalideerd, bevat enkele aanbevelingen, bijvoorbeeld om voorbeelden van goede praktijken en informatie te delen onder beheerders van Werelderfgoed. Er wordt ook voorgesteld om voor elk werelderfgoed heel precies de klimatologische risico’s aan te geven waaraan het is blootgesteld, samen met de mogelijkheden om zich op deze risico’s voor te bereiden en deze risico’s het hoofd te bieden. Zodra deze risico’s zijn vastgesteld, kan het beheer ervan in het Verdrag worden opgenomen.

Tot slot wil ik me richten op onderzoek en de noodzaak benadrukken om het te ontwikkelen.

Instrumenten zoals het evalueren van de waarde van het erfgoed (bijv. de Werelderfgoedlijst van UNESCO) kunnen worden gebruikt om de aanpassing aan klimaatverandering te ondersteunen en het bewustzijn van het potentiële verlies van deze prestigieuze eigendommen te vergroten. Het is ook belangrijk om banden tussen erfgoedbeheerders en onderzoekers op het gebied van wetenschap en communicatie over klimaatverandering tot stand te brengen en te onderhouden door voorbeelden van goede praktijken te delen.

We moeten de unieke rol benadrukken die onderzoek heeft gespeeld en zal blijven spelen bij de bevordering van cultureel erfgoed wanneer het gaat over gesprekken, acties en de ontwikkeling van onderzoek naar klimaatverandering.

Hoewel de afgelopen tien jaar aanzienlijke wetenschappelijke vooruitgang is geboekt bij het in kaart brengen van de gevolgen van klimaatverandering voor cultureel erfgoed, blijven er nog veel lacunes bestaan, waardoor we de situatie als geheel nog niet begrijpen.

Belangrijker is dat onderzoek naar innovatieve technologische oplossingen en hun compatibiliteit met historische structuren dringend nodig is. Daarnaast moeten vragen over de toepassing van de concepten 'duurzaamheid' en 'klimaatbestendigheid' bij het beheer van cultureel erfgoedlocaties, zowel gebouwd als natuurlijk, verder worden onderzocht en het maatschappelijk middenveld erbij betrokken.

Tot slot maakt internationale samenwerking het mogelijk om onderzoek en innovatie te bevorderen. Cultureel erfgoed is een integraal onderdeel en een onmisbare troef van de wereldwijde cultuur. Internationale samenwerking op het gebied van onderzoek naar cultureel erfgoed kan deze troef beschermen en versterken.

Dank u!

Werelderfgoed Capacity Building

Bouwstenen voor een sterk erfgoedbeheer